

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

NEUROLOOGILINE MITMEKESISUS KLASSIRUUMIS

Mari Maasikas Peets

25. sept. 2025

NEUROLOOGILINE MITMEKESISUS

- Me oleme kõik erinevad ja meie aju töötavad erinevalt
 - Kuidas me mõtleme, õpime, tajume, infot töötleme
- Kõik erinevad aju on võrdselt väärtuslikud ja vajalikud
- **Ootused “keskmise” või “tüüpilise” aju funktsioneerimisele**
- **Neurotüüpiline laps**
 - Mõistab seoseid ja teeb järeldusi sarnaselt enamusega
 - Tajub aistinguid suhteliselt sarnaselt
 - Õpib teistega sarnasel moel ja sarnases tempos
 - Suudab täita korraldusi ja järgida juhendamist
 - Suudab mõistliku aja oodata
 - Tuleb toime ootamatuste ja pettumustega
- **Neuroerinev laps**
mõtleb, tajub maailma, õpib, reageerib stiimulitele ebatüüpiliselt

PEAMISED NEUROERINEVUSED koolis

Aktiivsus- ja tähelepanuhäire: ühel lapsel 10st *

Autismispektri häire: ühel lapsel 31st

Düsleksia/düsgraafia: ühel lapsel 20st

IGAS KLASSIS ON ESINDATUD KÕIK NEUROERINEVUSED

- Nn. nähtamatud häired
- Kaasasündinud eripärad
(Mitte kasvatamatuses, laiskusest, nutisõltuvusest)
- Neil lastel puudub/on vähene võime oma käitumist
 - kontrollida
 - muuta
 - kohandada

*(USA Centers for Disease Control and Prevention) <https://www.cdc.gov/autism/data-research/index.html>

AKTIIVSUS- JA TÄHELEPANUHÄIRE

Kaasasündinud neuroloogiline eripära, milles psüühilise tegevuse eripärad väljenduvad kolmes valdkonnas:

- Tähelepanuvõimes
- Kehalises aktiivsuses
- Impulsikontrollis

Eristatakse kolme alatüüpi:

I Peamiselt hüperaktiivsusega alatüüp

II Peamiselt tähelepanupuudulikkusega alatüüp

III Kombineeritud alatüüp

AKTIIVSUS- JA TÄHELEPANUHÄIRE 2

Diagnostiliste kriteeriumite alusel kaks gruppi tunnuseid

TÄHELEPANU PUUDULIKKUS

- Tähelepanu kergesti hajuv
- “Unistab”
- Väga kergesti häiritav
- Äärmuslikult hajameelne
- Kaotab, unustab asju
- Ei suuda juhiseid järgida
- Jätab tegevused lõpetamata
- Ei märka detaile, teeb hooletusvigu
- Ei suuda oma tegevusi ja aega planeerida

HÜPERAKTIIVSUS, IMPULSIIVSUS

- Rahutus, püsimate, sekeldamine
- Pidevas liikumises, ei suuda paigal püsida
- Kannatamatu, ei jõua oma korda oodata
- Tegutseb ilma mõtlemata
- Pidurdamatult jutukas
- Vastab küsimusele enne, kui see on lõpetatud
- Segab teiste jutule pidevalt vahele
- Mängides domineerib, ärritub kergesti, muudab mängureegleid

TUNTUD “HÜPIKUD”

- Jim Carrey

- Jamie Oliver

- Will Smith

- Justin Timberlake

- Robin Williams

- John F. Kennedy

- John Lennon

- Agatha Christie

- Cameron Diaz

- Elvis Presley

- Walt Disney

- Whoopi Goldberg

AUTISMISPEKTRI HÄIRE

Autism on neuroloogiline arenguhäire, mille tunnusteks on

- Püsivad puudujäägid sotsiaalses kommunikatsioonis,
- Korduvad ja paindumatud käitumismustrid,
(sh. piiratud, ebatüüpilised ning liiga tugevalt väljendunud erihuvid)

SAGELI KAASUB

- Intellektipuue
- Kõne- ja keelepuue
- Aktiivsus- ja tähelepanuhäire
- Ärevushäired

AUTISM 2

SOTSIAALSE KOMMUNIKATSIOONI ERIPÄRAD

- Ei hoia pilkkontakti
- Eelistab olla omaette, ei vaja eakaaslaste seltskonda või
- Suhtleb liiga intensiivselt – ainult ennast huvitavatel teemadel
- Ei taju mitteverbaaset kommunikatsiooni – hääletooni, kehakeelt, miimikat
- Tundub empaatiavõimetu, sest ei oska asju näha teise inimese perspektiivist
- Tõlgendab kõnet piltlikult, sõna-sõnalt, liiga otseselt
- Ei mõista varjatud mõtet, huumorit, sarkasmi
- Väljendab tugevaid emotsioone teistele arusaamatutel põhjustel
- Ei suuda osaleda/ei nõustu osalema ühistegevustes ja –mängudes

“Mängin rolli näidendis, kus kõigil teistel peale minu on tekst ette antud.”

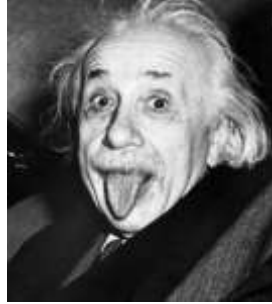
AUTISM 3

PIIRATUD, KORDUVAD MÖTTE- JA KÄITUMISMUSTRID

- Must-valge mõtlemine (õige/vale, alati/mitte kunagi)
- Vajab rutiini, kordust, muutumatust, ETTEAIMATAVUST
- Reageerib valulikult kõigele uuele, muudatustele rutiinis
- Teeb korduvaid liigutusi või häämitsusi (= enesestimulatsioon e. stimming)
- “Kleepuv tähelepanu” – kitsas vihk, raske tähelepanu suunata
- Näitab üles ebaharilikku, süvendatud huvi teatud kitsaste ennast huvitavate teemade vastu
 - Väikelapsena nt. arvud, rongid, dinosaurused, pusled, legod asjad mida saab järjestada, nt. lipud-riigid-pealinnad, graafikud, nimekirjad
 - Vanemana nt. astronoomia, keemia, geomeetria, meteoroloogia
- **EBAÜHTLANE OMA ARENGULT** – geniaalne mõnes asjas, tugevalt mahajäänud mõnes teises

TUNTUD AUTISTID

- Albert Einstein

- Isaac Newton

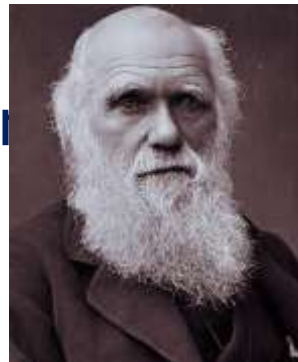
- Hans Christian Andersen

- Wolfgang Amadeus Mozart

- Charles Darwin

- Michelangelo

- Thomas Alva Edison

- Nicola Tesla

- Bill Gates

- Mark Zuckerberg

- Elon Musk

- Satoshi Tajiri

MIS ON ÜHIST

SENSOORNE ÜLITUNDLIKKUS

Kõik meeled võivad olla üli- või alatundlikud:

- Nägemine
- Kuulmine
- Kompimine
- Haistmine
- Maitsmine

Puuduvad “filtrid”, stiimulid tungivad otse ajju

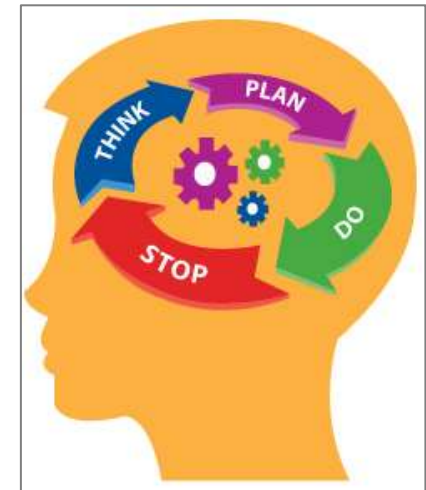
Tekitavad valu, hirmu, segadust, kaost, ülekoormust

MIS ON ÜHIST 2

TÄIDESAATVATE FUNKTSIOONIDE NÕRKUS

- Täidesaatvad funktsioonid = enesejuhtimisoskused
- **Kõrgemad** kognitiivsed oskused
- Vahendavad igasugust teadlikult algatatud tegevust
- Enesejuhtimisoskusi on vaja
 - Planeerimiseks – aeg, tegevused
 - Organiseerimiseks - asjad, materjalid
 - Eesmärkide seadmiseks – lähemad, kaugemad
 - Valikute tegemiseks – otsustamine, valimine
 - **Emotsioonide reguleerimiseks – stiimulitele reageerimine**
 - **Probleemide lahendamiseks**

NEUROERINEV LAPS KLASSIS

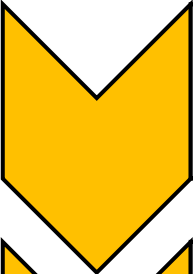
KANDILINE PULK ÜMMARGUSES AUGUS

Reaktsioon: VÕITLE või PÕGENE

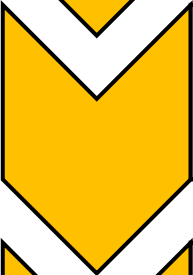

MIDA TEHA?

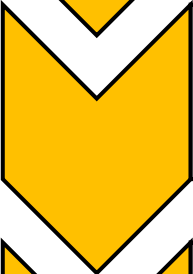
Muutuma peab keskkond, sest laps ei suuda

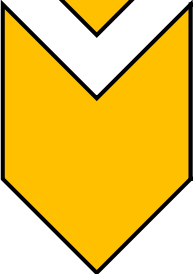
- Kohanda oma suhtumist

- Kohanda füüsilist õpikeskkonda

- Kohanda õppe edastamise vormi ja sisu

- Kohanda käitumisprobleemide lahendamise strateegiaid

KOHANDA oma SUHTUMIST

1. Õppimine saab toimuda ainult siis, kui inimene tunneb ennast emotsionaalselt **TURVALISELT**; ta tunneb, et teda peetakse **TUBLIKS**.
2. Arvesta, et igasuguse õppimise eelduseks on **SUHE**
3. Arvesta, et iga **käitumine on suhtlemine**:
 - Midagi, mis laps tahab/vajab
 - Midagi, mis laps ei taha/ei suuda/ei oska/ei talu/
4. Eelda, et laps on alati täpselt nii tubli kui ta suudab
 - Mõtled: „Käitub halvasti“ – mõtled karistamisele
 - Mõtled: „Tal on endaga raske toime tulla“ – mõtled aitamisele
5. Hoidu survestamisest ja karistamisest,
6. Märka/kasuta ära tema tugevusi, ära keskendu nõrkustele
“Iga laps on pärl”

KOHANDA ÕPIKESKKONDA

- Vähenda sensoorse ülekoormuse ohtusid

- Valgus
- Müratase
- Värvimüra

- Tekita võimalus eralduda ja ärevust maandada

- Kasuta eemaldatavaid vaheseinu
- Lauasirme
- Loo klassis koht eraldumiseks
- Luba töötada koridoris

KOHANDA ÕPETAMISMEETODE 1

STRUKTUURI OLULISUS

- Muuda oma tund/päev/nädal **etteaimatavaks**
 - Kindlad rutiinid
 - Selged ootused
 - Sarnane ülesehitus
 - Järjepidevus
- TEE AEG NÄHTAVAKS:
 - Visualiseeri tunni/päeva käik
 - Kasuta visuaalset taimerit

Topic: Sports Games

In today's lesson

~~Discussion on
different sports~~

Reading Lesson 35
"Basketball..."

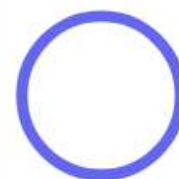
Acting out
dialogues

WB pg. 61, ex. 4, 5

Watching a video

10:00

Dialogue 1

Dialogue 2

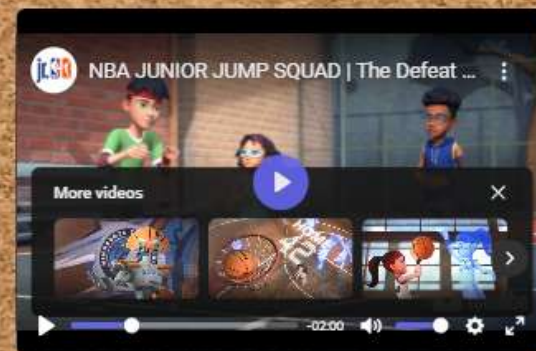
Dialogue 3

Dialogue 4

Create groups

KOHANDA ÕPETAMISMEETODE 2

ÕPPE SISU KOHANDAMINE

- Jälgi, et õppe sisu oleks jõukohane
(liiga raske ülesanne=probleemne käitumine)
- Lühenda ülesannete pikkust, vähenda mahtu
- Anna sama töö tegemiseks rohkem aega
- Paku võimalust töötada teistest eraldi (nt kontrolltööd)
- Kasuta sobivamaid ülesannete tüüpe
 - Valikvastustega harjutused
 - Lünkharjutused
 - Sobitusharjutused
 - Lausete lõpetamise harjutused
- NB! Pööra erilist tähelepanu gruppitöödele

KOHANDA STRATEEGIAID KÄITUMISPROBLEEMIDEGA TEGELEMISEL

Tavapärased strateegiad:

...

...

...

- ***“KIDS DO WELL IF THEY CAN”***
- Halb käitumine on signaal (nagu palavik haiguse ajal), näitab, et
 - Ootused on kõrgemad, kui lapse võime nendega toime tulla
- Eelda alati, et laps on just nii tubli, kui tema võimed antud hetkel antud keskkonnas seda lubavad
- Tööta teadlikult suhte loomise nimel
 - Usalduse võitmine võib võtta palju aega ja energiat
- Hoidu sildistamisest, häbistamisest, irooniast, võimuvõitlusest
- Kohtle last väarikana, saada signaal, et usud tema võimekusse

Meetod: **KOOSTÖISED JA ENNETAVAD LAHENDUSED** ehk **PLAAN B**

1. samm: Probleemi sõnastamine RASKUSENA

2. samm: Vestlus õpilasega

Mis sinu jaoks */ootusega toimetuleku/* raskeks teeb?

- Kuula empaatiliselt
- Kommuniqueeri mõistmist
- Valideeri tundeid

3. samm: Õpetaja mure väljendamine

- Kuidas õpilase raskus tema enda ja klassikaaslaste õppimist takistab

4. samm: Kutse lahendust otsima

- Õpilasele antakse võimalus esimesena pakkuda

<https://livesinthebalance.org/educators-tour/>

KOKKUVÕTE

- Iga laps on unikaalne ja väärtuslik just sellisena nagu ta on
- Kaasasündinud aju eripära ei saa välja kasvatada ega karistada
- “Raskel” lapsel on koolis raske (ta ei tee sinu elu raskeks)
- Kohanda õpikeskkonda:
 - Pööra tähelepanu sensoorse ülekoormuse ohtudele
 - Loo võimalus eraldumiseks
- Muuda oma tund võimalikult etteaimatavaks
- Jälgi, et õppe sisu oleks jõukohane
 - Kohanda mahtu, eelista sobivamaid ülesandetüüpe
- Püüa näha “käitumise” taha.
Laps on alati just täpselt nii tubli, kui suudab
- Kui tal on erihuvisid ja tugevusi, siis kasuta neid suhte loomisel
- Kommuniqueeri, et ta meeldib sulle ja sa usud temasse

<https://www.youtube.com/watch?v=Oe1u0bQ1jtl>

Kaasrahanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

SUUR AITÄH

Head sügiskooli ja koolisügise jätku

marimpeets@gmail.com